

OLIV TA`LIM MUASSALARIDA BO`LAJAK O`QITUVCHILARNING ILMIY-TADQIQOT ISHINI TASHKIL ETISHDA O`QITUVCHINING ROLI

Samidjonova Muxabbat Xolikjonovna

*Namangan viloyati PYMO`MM Maktabgacha, boshlang'ich va
maxsus ta'lim meodikalari kafedrasi o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada oliy ta'lim muassalarida talabalarning ilmiy-ijodiy tadqiqot faoliyatlarini tashkil etish va uning ahamiyati, hamda bunday faoliyatni tashkil qilishda o'qituvchining o'rni haqida fikrlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Ilmiy tadqiqot, ijodiy tadqiqot, talaba, tadqiqot faoliyati, iqtidorli talaba.

РОЛЬ ПЕДАГОГА В ОРГАНИЗАЦИИ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ РАБОТЫ БУДУЩИХ ПЕДАГОГИ В ВУЗАХ

Самиджонова Мухабат Халикжоновна

Преподаватель кафедры методов дошкольного, начального и специального образования Национального центра подготовки учителей по новым методикам Наманганской области

Аннотация. В данной статье представлены представления об организации научной и творческой исследовательской деятельности студентов в высших учебных заведениях и ее значении, а также о роли преподавателя в организации такой деятельности.

Ключевые слова: Научные исследования, творческие поиски, студент, исследовательская деятельность, одаренный ученик.

THE ROLE OF THE TEACHER IN ORGANIZING THE SCIENTIFIC RESEARCH WORK OF FUTURE TEACHERS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Samidjonova Mukhabat Kholikjonovna

Namangan region PYMO`MM teacher of the department of pre-school, primary and special education methods

Abstract: This article presents ideas about the organization of scientific and creative research activities of students in higher education institutions and its importance, as well as the role of the teacher in the organization of such activities.

Key words: Scientific research, creative research, student, research activity, talented student.

O‘zbekiston Respublikasida ilmiy va innovatsion faoliyatni rivojlantirishning asosiy maqsadi - mamlakatimizda ilmiy salohiyatni oshirish, oliy ta’lim muassasalari professor-o‘qituvchilarining ilmiy tadqiqot faoliyati samaradorligini oshirish, jahon ta’lim resurslari, zamonaviy ilmiy adabiyotlarning elektron kataloglari va ma’lumotlar bazalariga kirish imkoniyatlarini yaratish shuningdek, rivojlangan mamlakatlarning ilg‘or tajribasini chuqur va tanqidiy o‘rgangan holda mamlakatimiz iqtisodiyotini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning yangi bosqichiga olib chiqishdan iborat. Bu borada hukumatimiz tomonidan ko‘plab, farmon va qarorlar qabul qilindi. Jumladan: O‘zbekiston Respublikasining 2019 yil 29 oktyabr “Ilm-fan va ilmiy faoliyat to‘g‘risida”gi O‘RQ-576-son, O‘zbekiston Respublikasining 2020 yil 24 iyulda «Innovatsion faoliyat to‘g‘risida» gi O‘RQ-630-sonli Qonunlari hamda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabr “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5847-son, 2020 yil 29 oktyabr “Ilm-fanni 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” gi PF-6097-sonli Farmonlaridir. Ushbu qabul qilingan Qaror va Farmonlarning barchani mohiyatida yurtimizning kelajagini yanada yuksaltirish uchun, mamlakatimizni rivojlangan mamlakatlar qatoriga qo‘shish uchun asosiy kuch ilm-fanda ekanligini yana bir isbotidir. Shunday ekan ilmiy faoliyat bilan nafaqat o‘qituvchilar, olimlar, professorlar balki, talabalar ham o‘z faoliyatining ajralmas qismi sifatida tashkil eta olsa, o‘ylaymizki ushbu qonuniy xujjatlardan ko‘zlangan maqsadga tezroq erishamiz. Universitet talabalarining ilmiy-tadqiqot ishlari ikki yo‘nalishda olib borilishi, ulardan biri o‘quv jarayonining ma’lum qismi sifatida o‘quv rejalari, kalendar rejalar va dasturlarga kiritilib, barcha talabalar uchun majburiy hisoblangan o‘quv-tadqiqot ishlari hamda talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlarining keying yo‘nalishi o‘quv rejalardan tashqari, mashg‘ulotlardan bo‘sh vaqtda iqtidorli talabalar yo‘li bilan to‘garaklarda, kafedra qoshidagi ilmiy laboratoriyalarda, kafedra shahobchalaridagi ilmiy-tadqiqot ishlarini, ularning vazifalari, shakllari va usullarini ko‘rib chiqamiz. Talabalar universitetda o‘zlari egallayotgan ixtisosliklari xususiyatlaridan kelib chiqib, ilmiy-tadqiqot ishlari bilan birga ijodiy faoliyat bilan ham shug‘ullanadilar. Masalan, Ishlab chiqarish korxonasiga yangi texnika, texnologiya va uslublarni tavsiya etish ham ilmiy asosdagi tadqiqotlar bo‘lib, talabalar ilmiytexnik konferentsiyalarda o‘z ma‘ruzalari bilan qatnashadilar. Talabalarning ilmiy-tadqiqot va ijodiy ishlari o‘quv mashg‘ulotlarining davomi hisoblanib, ular talabalar o‘quv jarayonida o‘zlashtirgan bilimlarni chuqurlashtirish va boyitishda katta rol o‘ynaydi. Talabalar ilmiy-tadqiqot ishlarining mazmuni va tizimi ilmiy-tadqiqot tadbirlari va shakllarining o‘quv jarayoni qonuniyatlariga muvofiq ravishda mutassil bo‘lishini ta‘minlaydi. Bu o‘z navbatida ilmiy-tadqiqot ishlari shakl va usullarining kursdan kursga, kafedradan kafedraga, bir fandan ikkinchi fanga, bir xil mashg‘ulotlardan boshqa xil mashg‘ulotlarga izchil tartibda o‘tib borishini, talabalar

ilmiy-ishlarni bajarish jarayonida o'zlashtiradigan bilim va mamlakatlarning hajmi asta-sekin ko'payib va murakkablashib borishini ta'minlaydi.

Zamonaviy o'qituvchi tadqiqotchi shaxsini tarbiyalash, faoliyatning ichki motivatsiyasini shakllantirish, ma'naviy shaxsni shakllantirish uchun asos yaratadigan qadriyatlar tizimiga e'tiborni shakllantirish uchun ulkan mas'uliyat bilan bog'liq. Tadqiqot faoliyati - bu o'qituvchi va talaba o'rtasida yechim izlash yoki noma'lum narsani tushunishda o'zaro munosabatlarning ijodiy jarayoni bo'lib, ular davomida madaniy qadriyatlar o'zaro uzatilishi, natijada dunyoga, boshqalarga va o'ziga nisbatan tadqiqot pozitsiyasining rivojlanishi, shuningdek dunyoqarashni rivojlantirish tushuniladi. Aynan o'qituvchi tadqiqot faoliyati shakllari va shartlarini belgilaydi, buning natijasida talaba har qanday muammoga ijrochi va ijodiy pozitsiyadan yondashish uchun ichki motivatsiyani shakllantiradi. Tadqiqot faoliyatini tashkil etishning alohida muhim sharti - bu yosh tadqiqotchining tadqiqotchi sifatida maksimal darajada amalga oshiriladigan g'oyaga yo'nalishi, uning intellektining eng yaxshi tomonlarini, tadqiqot qobiliyatlarini ochib berishi va yangi foydali bilim, ko'nikma va malakalarni egallashi. Ushbu ishni bajarishda o'qituvchi, rahbarning san'ati talabani shunday muammoga olib keladiki, uning tanlovini u o'zi tanlagan deb biladi. Bolalar o'quv tadqiqotlarini olib borishda kuzatuv va eksperiment kabi usullar tarbiyaviy ahamiyatga ega. O'zingizning tajribalaringizni o'tkazish ular uchun ayniqsa ahamiyatlidir. Mavzu talabalarning yosh xususiyatlariga mos kelishi shart. Bu tadqiqot mavzusining o'zi tanlanishiga emas, balki uni taqdim etish darajasiga, ya'ni uni hal qilish uchun materialni shakllantirish va tanlash. Xuddi shu muammoni ta'limning turli bosqichlarida turli yosh guruhlari hal qilishi mumkin. Mavzuni tanlashda o'qituvchi zarur vositalar va materiallar mavjudligini hisobga olishi kerak, ya'ni tadqiqot bazasi, ammo mavzu bosh tomonidan yuklanmasligi kerak. Bu holda, yosh tadqiqotchi jonli hayajonli izlanishdan mahrum bo'ladi. Ko'pgina bolalar, iqtidorlilar bundan mustasno, doimiy qaramlikka ega emaslar, ularning qiziqishlari vaziyatga bog'liq. Shuning uchun, mavzuni tanlashda vaqtni sarflashning hojati yo'q. Foiz tugamaguncha, siz tezda harakat qilishingiz kerak. Qiziqishlar asta-sekin barqarorlashadi. Ajam tadqiqotchilar tomonidan muammoni hal qilish usullari ko'p jihatdan nafaqat tanlangan mavzuga, balki tadqiqot faoliyatining tadqiqot usullari, ko'nikma va malakalarini tanlashga ham bog'liqdir. Biz bolalarga maqsadga erishishning barcha usullarini topishda yordam berishimiz, umumiy qabul qilingan, taniqli va nostandart, alternativani ta'kidlashimiz kerak; ularni aniq tasniflash, tanlov qilish, tadqiqotchi kutganidek hissiyotsiz baholash, har bir usulning samaradorligi. Ammo shuni yodda tutish kerakki, bu usullarning o'zi emas, balki ulardan foydalanishning pedagogik tarkibiy qismi muhimdir. Shuning uchun, masalan, toifadagi juda haqiqiy mavzu hayoliy bo'lib qolish xavfi tug'dirsa ham, nostandart, muqobil usullardan foydalanishni rag'batlantirishga arziydi. O'qituvchi o'quvchilarga kuzatuvlar

natijalarini yozib olishning mumkin bo'lgan variantlari - matn tavsiflari shakli, jadvallar va rasmlar to'g'risida ko'rsatma beradi. Nihoyat, xulosalarni shakllantirish talabiga qat'iy rioya qilish kerak. Ilmiy-tadqiqot ishining natijasi maket, kitob, maqola haqidagi ma'ruza, matnli matnli videofilm, referat va boshqalar bo'lishi mumkin. Taqdim etilgan materiallar nafaqat o'rganish mazmuniga, balki estetik talablarga ham javob berishi muhimdir. Bolalarga tadqiqot mavzusi va o'z imkoniyatlaridan kelib chiqib, natijalarni taqdim etish usulini tanlashda yordam berish kerak. Tadqiqot ishlarining avj nuqtasi va o'rganishning asosiy bosqichlaridan biri bu tadqiqotni himoya qilishdir. Qoida tariqasida, himoya 5 - 10 minut ichida ma'ruza shaklida (og'zaki taqdimot, taqdimot) amalga oshiriladi. Tadqiqot ishlarini himoya qilish nutqni, assotsiativ fikrlashni va mulohazani rivojlantiradigan muhim qobiliyatdir. O'qituvchi psixologik jihatni hisobga olgan holda ma'ruzachini taqdimotga tayyorlashi kerak. Shunday qilib, o'qituvchi rahbarligidagi tadqiqot faoliyati natijasida o'zo'zini rivojlantirish, o'zini o'zi bilish va o'z-o'zini tarbiyalash mo'jizasi paydo bo'ladi. Yangi pedagogik aloqa shakllanmoqda - o'qituvchi va talaba o'rtasidagi ijodiy hamkorlik, mavzu - sub'ekt munosabatlari, ma'naviy yaqinlik va birgalikda ijod qilish muhiti doimiy ravishda takomillashib boradi. O'qituvchi tomonidan talabalar uchun eng katta psixologik qulaylikni va ularning shaxsiy ehtiyojlari va qobiliyatlariga muvofiq intensiv rivojlanish imkoniyatlarini ta'minlaydigan sharoitlarni yaratish zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.O'zbekiston Respublikasining 2019 yil 29 oktyabr "Ilm-fan va ilmiy faoliyat to'g'risida"gi O'RQ-576-son Qonuni.
- 2.O'zbekiston Respublikasining 2020 yil 24 iyulda «Innovatsion faoliyat to'g'risida»gi O'RQ-630-son Qonuni.
- 3.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabr "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-son Qonuni.
- 4.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 29 oktyabr "Ilm-fanni 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" gi PF-6097-sonli Farmoni.